

Ο κρητικός παράδεισος

«Οι λάσπες, το μεγάλο μαρτύριο του χειμώνα. Αν γλιστρούσες κι έπεφτες, κολλούσαν παντού, στα πόδια, στα ρούχα. Αλλά ακόμα κι αν δεν έπεφτες, δεν μπορούσες πάντα να τις αποφύγεις και κολλούσαν στα παπούτσια σου, που γίνονταν ασήκωτα».

Ενα αγόρι μεγαλώνει στην αγροτική Κρήτη στην πρώτη μεταπολεμική δεκαετία, ζώντας τον τόπο του κατάσαρκα.

Οδοιπορικό στον ταπεινό και μαγικό κόσμο της παιδικής ηλικίας στην Κρήτη με τον ποιητή **Χριστόφορο Λιοντάκη**

Μετά τις Εικόνες που επιμέλουν (2012) και τα Ποιήματα 1982-2010 (2015), και τα δύο από τις εκδόσεις Γαβριλίδης, όπου συγκέντρωσε το σύνολο του ποιητικού του έργου, ο Χριστόφορος Λιοντάκης έχοντας συμπληρώσει 40 χρόνια παρουσίας στα γράμματα, στην ποίηση και στη μετάφραση, αλλά και στο δοκίμιο, με διακρίσεις και βραβεία στην Ελλάδα και στη Γαλλία, επιστρέφει με το νέο του βιβλίο Ο μεγάλος δρόμος (Γαβριλίδης, 2017) στον τόπο της παιδικής ηλικίας, στο Ινι της Ανατολικής Μεσοαρίας, σε έναν κάμπο περικλεισμένο από λόφους κατάσπαρτους από αρχαία ερείπια και μυρωμένους θάμνους, με διγυήσεις από την Κατοχή και οθωμανικά κατάλοιπα.

Πένθος και μαγεία

Σε 15 αφηγήματα αυτοβιογραφικής στόφας αναπολεί ή αναπλάθει τα πρώτα χρόνια του, από το 1945 ως το 1956. Ενα τραγικό πένθος, η αυτοκτονία του «πικραγαπημένου» παππού από τη μάνα, βαραίνει την οικογένεια. «Εποχές δύσκολες, τα χαμόγελα λίγα κι η τρυφερότητα κρυμμένη». Οι γονείς εργάζονται σκληρά σε αγροτικές εργασίες, τα μεγαλύτερα αδέρφια λείπουν για σπουδές. «Το σπίτι δεν με χωρούσε. Τα πένθη πολλά κι εγώ ολομόναχος.

Ατιθάσευτη η πλήξη των παιδικών μου χρόνων». Παρότι η λέξη «πλήξη» αναφέρεται αρκετές φορές - για «θλίψη» είχε κάνει λόγο ο Λιοντάκης στον πρόλογο των Εικόνων που επιμέλουν -, ο κόσμος της παιδικής ηλικίας παρουσιάζεται ως παράδεισος της Αρκαδίας, γεμάτος ήχους, χρώματα κι αρώματα, ανθρώπους και κίνηση.

Γλυκά μούρα που ματώνουν τα χέρια και μπάνιο στο ποιάμι, ανθισμένες βιολέτες και κάστανα που ψήνονται στο τζάκι, νιομάτα που ξεραίνεται στον ήλιο και σούκα που μυρίζουν δάφνη και αρμπαρόριζα, βατράχια και τριζόνια και νυχτερινά πουλιά. Οι ζωπρόχρωμες κουβέρτες που σιγνώνουν στα πεζούλια, η ευωδιά των χαμομπλιών και των καμένων λιοκλαδων, ρίγανη και θυμάρι, οι φωτιές του Κλήδονα, το αγκομαχπτό των βοδιών στο αλώνι, ιστορίες στο φως της λάμπας πετρελαίου και του λυχναριού. Κακοτράχαλες ανηφόρες με γαϊδουράκι και γυναίκες μαυροτυμένες, μπλε κωνάκια απλωμένα στις βραγιές των περιβολιών, μάζεμα σαλιγκαριών κατακαλόκαιρο. Οι μεταξοσκώληκες που μασουλούν με ανεπαίσθητο ψίθυρο τα φύλλα της μουριάς, ο βήχας του πατέρα, η μητέρα που μισοκοιμάται κάτω από το γιασεμί, οι ψαλμωδίες των εσπερινών. Το λεωφορείο των πέντε από το Ηράκλειο, η αφρισμένη γκαζόζα στο καφενείο. Τοσλαβούπημα στο παπιτήρι, το δροσερό νερό του πηγαδιού, τα νεαρά κατσικάκια που μυρίζουν γάλα, καλοκαιρινή μπόρα στο φρυγμένο χώμα. Το άναμμα των καντιλιών στα ξωκλήσια, τα ιερογλυφικά που αφήνουν στο άσκαφτο χώμα τα μικρά άγρια ζώα από τα νυχτερινά ερωτικά παιχνίδια τους, απδόνια και αγριοτριανταφυλλίες και λιβάνι, τα ζώα που μιλούν μεταξύ τους, ερωτισμός και κατάνυξη, τρυφερότητα και ομορφιά, αθωότητα και λαϊκές δοξασίες.

Εμπειρίες και λέξεις

Εικόνες που μένουν ανεξίτηλες, ο Λιοντάκης χρησιμοποιεί συχνά τη λέξη, εικόνες που τον μαγεύουν, τον

μαγνητίζουν, ανεξίτηλες όπως οι πρώτες εμπειρίες: το πρώτο βιβλίο, το εικονογραφημένο Το αραπάκι ο Σαμπού, δώρο του νονού από την Αθήνα, η παρακολούθηση των πρώτων εκλογών του 1952 στο καφενείο, ο πρώτος μονήρης οργασμός στο ανθισμένο λιβάδι κάτω από το γαλάζιο, το πρώτο άκουσμα Τσιτσάνη στις μελό προβολές στο καφενείο.

Φορείς της ζωής του κόσμου, που της δίνουν ιδιαίτερη γεύση οι λέξεις, λέξεις ξεχασμένες μιας εποχής και μιας παρελθούσας πραγματικότητας: το νόμισμα που επινοεί ο πατέρας για να υπολογίζει τα μεροκάματα των εργατών (κοσάρες), ρούχα και κλινοσκεπάσματα (καμπανιές και πατανιές), λιχουδιές (πιταρίδες και κιοφτέρια) και παιχνίδια (ο Μπαμπούλας και οι φούσκες), το αργιλώδες χώμα στις στέγες (λεπίδα ή κουμουλιά).

Οι δικοί και οι ξένοι

Σε αυτό το σύμπαν κατοικούν ο αιρετικός και ριζοσπάστης πατέρας, βενιζελικός και φιλόξενος προς κάθε ξέμπαρκο που φτάνει στο χωριό. Η ακάματη και θλιμμένη μητέρα. Ο φοιτητής αδερφός που στέλνει καρτοπιστάλ από τα ταξίδια του στην Ευρώπη, η στοργική μεγάλη αδερφή, «Όταν η αδερφή μου τελείωσε το γυμνάσιο, επέστρεψε στο χωριό. Ήταν για μένα μεγάλη ανάσα. Με παρακολουθούσε στα μαθήματα, έφτιαχνε γλυκά. Οι ακακίες άνθιζαν, όλα ήταν ένας κίτρινος καταιγισμός, κι εκείνη να λάμπει μέσα στο καινούριο φόρεμά της», και η ξεχωριστή γιαγιά Δέσποινα «βουτηγμένη στο πένθος εξαιτίας του άδικου χαμού του άντρα της, μιλούσε πολύ λίγο. Μιλούσαμε με αγγίγματα. Με κανένα πρόσωπο δεν έχω νιώσει τόσο τρυφερότητα όσο μ'

εκείνη», οι ευσεβείς θείες, οι καλόκαρδες γερόντισσες της γειτονιάς, ο αγαπημένος δάσκαλος.

Γύρω από τους οικείους κινείται ένα πλήθος άλλων, οι Τσιγγάνοι με τα πολύχρωμα ρούχα, τα τσαντάρια και τα όργανά τους, ο περιοδεύων παραγκιοζοπαίκτης, τα μπουλούκια με τις γυναίκες με τα βαμμένα νύχια που έπαιζαν σκετσάκια στο καφενείο του χωριού, το συνεργείο προβολής κινηματογραφικών ταινιών που έφτανε από το Αρκαλοχώρι, το τρίκυκλο με τα παγωτά, οι ακροβάτες και οι γυρολόγοι, και βέβαια οι μικρασιάτες πρόσφυγες που εγκαθίστανται στο γειτονικό χωριό με την ανταλλαγή πληθυσμών, σε δωμάτια που μυρίζαν κυδώνι και σταφύλι, κεφιεδες και τσιγαριστό κρεμμύδι. Οι κρητικές μαντινάδες μπλέκουν με τα λυππιερά τραγούδια των ξεριζωμένων.

Αυτοβιογραφικές ιστορίες ή λογοτεχνική κατασκευή του παρελθόντος, οι αφηγήσεις αυτές, γλαφυρές, γραμμένες με τον μεστό λόγο του Λιοντάκη, αποκαλύπτουν έναν κόσμο στον οποίο αναγνωρίζουμε την καταγωγή της ουσιαστικής, γήινης γλώσσας του, της απέριπτης έκφρασης με τις εκκλισησιστικές αναφορές, της ευφρόσυνης μελαγχολίας, της υπόγειας τρυφερότητας, του σιβαρού λυρισμού και της ρωμαλέας εικονοποιίας των αισθήσεων που διακρίνουν το ποιητικό ύφος του. Κάνοντας έναν κύκλο που επιστρέφει στο σημείο αναχώρησης της πρώτης συλλογής, το Τέλος του τοπίου (1973), οι αφηγήσεις σταματούν στο τέλος του δημοτικού σχολείου, πριν από τα γυμνασιακά χρόνια στο Ηράκλειο, και την εγκατάλειψη της αθωότητας με την είσοδο στην εφηβεία, δημιουργώντας προσημνία για την ανάγνωση ιστοριών της ενηλικίωσης.